

**БИБЛИОТЕКА – ЗАЈЕДНИЦА БИБЛИОТЕКАРА,
КОРИСНИКА И ПОДАТАКА, ПОСРЕДНИК
У УНИВЕРЗУМУ ИНФОРМАЦИЈА**

ДРАГАНА Д. ЈОВАНОВИЋ,
УНИВЕРЗУМ ИНФОРМАЦИЈА:
БИБЛИОТЕКА У СВЕТУ САВРЕМЕНИХ МЕДИЈА.
НОВИ САД: БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ, 2019

Ана Јанковић
Народна библиотека Бор

УДК: 027:[316.774:004.738.5(049.32)
02(497.11+44)(049.32)

Књига *Универзум информација* настала је, уз допуне и измене и навођење новије литературе (махом на страном језику, што наводи на закључак да се о овој теми у домаћим оквирима мање истраживало и писало), на темељу докторске дисертације „Функције савремених медија у унапређењу библиотечко-информационе делатности: упоредна анализа искустава у Србији и Француској”, одбраћене 2016. године на Катедри за библиотекарство и информатику Филолошког факултета Универзитета у Београду, и представља синтезу ауторкиних историјских, теоријских и емпиријских истраживања улоге савремених медија у библиотекарству као нових видова комуникације, заснованих на интернету, а које је спровела током свог студијског боравка у Јавној информативној библиотеци и Националној библиотеци Француске у Паризу, као и у оквиру својих послова библиотекара и библиографа у Библиотеци Матице српске у Новом Саду. Објављена је у Едицији „Трагови” у којој Библиотека Матице српске објављује дела својих истакнутих стручњака.

Најшире гледано, тема ове књиге јесте унапређивање библиотечно-информационе делатности, дакле – бави се и садашњошћу и посебно – будућношћу библиотекарства и библиотека у светлу њихове отворености или боље речено спремности да се даље развијају, буду динамичне и прилагодљиве у тражењу оних *производа*, активности и услуга које њихови корисници, информационо све писменији и захтевнији, очекују.

Након „Уводне речи“ др Жељка Вучковића и „Увода“ у коме ауторка најављује да ће се у књизи бавити питањима нераскидиве везе између библиотеке и медија, улогом медија у библиотечно-информационој делатности, улогом самих библиотекара у коришћењу савремених, дигиталних медија, као и тезом да и библиотека функционише као медиј тако што преноси информације и на хоризонталном и вертикалном временском плану, те да је важно место дато упоредном истраживању француских и српских примера и модела у овој области – да би се унапређење библиотекарства у Србији усмерило ка искуственом путу француских колега, следи прво поглавље „Библиотека у свету савремених комуникација“.

Апострофирање Питера Брофија и увођење његовог појма *универзум информација* у тему, што представља све забележене и (потенцијално) доступне информације које постоје на свету – и који задатак библиотеке види управо у томе да из тог „хаоса“, мноштва различитих информација издваја релевантне садржаје – ауторка користи да нагласи реалност дигиталног окружења и брзог развоја нових технологија, који се неминовно догодио (догађа) и у библиотекама. Концепти (такође из Брофијевог библиотечног појмовника) дигиталне, електронске, виртуелне и хибридне библиотеке приказани су са становишта услуга и коришћења информација у физичком и новом, виртуелном свету. Драматичан напредак у технологијама, посебно у интернетским, променио је и начин на који појединци траже и прибављају информације. Од библиотека се очекује да се прикључе овом незаустављивом кретању „чији се крајњи циљ и правац развоја још увек не зна, док сами библиотекари често имају неко нејасно осећање да је реч о нечему веома важном“, ¹ каже ауторка ове студије.

Испод подналова „Концепт 2.0 као темељ нових медија“, који је важан сегмент првог поглавља, ауторка појашњава појам *веб 2.0*, који је замишљен да буде двосмерни интерактивни приступ између корисника и рачунара, као и других корисника међусобно, па корисник интернета више није само пасивни посматрач, већ и активни учесник и творац садржаја на интернету. Ово је важно за библиотеке које помоћу медија које нуди веб 2.0, користећи рачунарску снагу, свеприсутност и повезаност могу да створе моћне нове начине за олакшавање учења, проширивање услуга и ресурса. Овде су набројани и кратко описани различити алати и апликације веба 2.0, који су најзначајнији као примери концепата и појмова за брзу

¹ *Универзум информација*, 43.

и једноставну комуникацију и помоћу којих они који их користе могу сами да креирају различите садржаје (Фејсбук, Твитер, Инстаграм, Јутјуб, Линкедин итд.); посебно су наглашени они који служе за комуникацију и повезивање у вези са књигама и читањем и који су (поред набројаних) посебно подесни за коришћење у области библиотекарства (Лајбраритинг, Бабелио и његов сервис Бабелтек, Блинкист, Буктјуб итд.).

Поред појма *веб 2.0*, као савремени пример библиотечко-информационих услуга утемељених на вебу 2.0 објашњен је и термин *библиотека 2.0*, „као модел модернизације библиотечких услуга, чије су границе прилично растегљиве. Овај термин произашао је из концепта веба 2.0 са свим његовим карактеристикама, у жељи да се нагласи да су многи елементи веба 2.0 примењиви у библиотекарском свету, како за услуге засноване на савременим технологијама, тако и када је реч о традиционалним услугама”.² Према истраживању које је спровела ауторка, нови концепт све више се примењује у библиотечким системима широм света; корисничка очекивања су се променила у смислу да они све чешће траже онлајн услуге које више нису ни резервисане само за чланове библиотеке, па се намеће потреба да се постојећи библиотекарски кадар прилагоди новим условима и задацима.

Иако јесте део првог поглавља, поднаслов „Имиц библиотеке и библиотекара као основ за репозиционирање у друштву”, одличан је и занимљив увод у следеће поглавље. О имицу библиотеке и библиотекара много се у прошлости говорило и писало, истраживало и размишљало како да библиотеке буду места привлачна различитим људима са што више услуга које нуде, а да библиотекари буду ти који ће, својим знањем, способностима, свестраношћу, професионалношћу, јавности представљати библиотеке.

Док први део књиге представља могућности примене нових технологија и медија у библиотекарству у једној историјској и теоријској равни, друго поглавље „Савремени медији у пракси: библиотеке у Француској и Србији” јесте упоредно истраживање примене савремених медија у библиотекама ових двеју држава, али и представљање општих карактеристика њихових културних политика, као и дефинисање положаја библиотеке као једног од темеља демократских система вредности и самих библиотекара унутар њихових друштвених система. Истакнута је разлика у културним политикама, као и правној регулативи која уређује област библиотечко-информационе делатности. Занимљиво је то да Француска уопште нема посебан закон о библиотекама попут Србије, која такав закон има.

У Француској је развој дигиталне технологије и комуникације у библиотекарству један од важних приоритета и много се ради на томе да се повећају видљивост, доступност, комуникација са корисницима и јавношћу и то посредством савремених медија. Национална библиотека Француске

² Исто, 86.

има неколико званичних налога на Фејсбуку и Твитеру. Описан је и сервис Синдбад који омогућава бесплатну услугу пружања информација о документима и различитим фактографским чињеницама. Посебну пажњу ауторка је посветила „енциклопедијској библиотеци франкофоне културе“³ Дигиталној библиотеци „Галика“, платформи Националне библиотеке Француске, где је бесплатно доступно културно наслеђе, ретке књиге, рукописи, новине, фотографије и др. Уредништво „Галике“ са корисницима такође комуницира путем савремених медија, веб-сајта и налозима на друштвеним мрежама, не само тако што објављују своје садржаје, већ и активно прати реакције корисника и оно што објављују, а што има везе са „Галиком“, а што представља „суштину веба 2.0: коришћење садржаја који су креирали корисници ради истицања сопственог имена, квалитета, садржаја, услуга, и последично, унапређење имиџа, присутности и видљивости у јавности“.⁴

Приказани резултати анализе коришћења савремених медија у Националној библиотеци Француске, као и Јавној информативној библиотеци и још неким јавним библиотекама у Паризу, иако се ауторка својски потрудила да представи и употребу савремених медија у српском библиотекарству користећи као еклатантне и видљиве само примере Народне библиотеке Србије, Библиотеке Матице српске те Библиотеке града Београда, упоредном методом показују да, са друге стране, у Србији и даље претежно фигурира тзв. транзициони принцип културне политике, па и поред постојања законске платформе,⁵ која недвосмислено даје приоритет електронском приступу информацијама, у већини библиотека широм Србије још увек преовлађује традиционални принцип пружања услуга корисницима, јер не постоје услови да се послује на савременији начин.

Трећи, мада обимом најмањи део студије, јесте емпиријски део истраживања утицаја савремених медија на библиотечко-информациону делатност, и потпора је историјском и теоријском аспекту приступа овој теми у књизи. Представљен је у поглављу „Однос према савременим медијима: ставови библиотекара у Француској и Србији“. Запослени у националним, универзитетским и јавним библиотекама у Француској и Србији одговорили су у онлајн упитнику, између осталог, на питање да ли библиотеке треба да користе медије за промовисање својих активности и услуга (добијен је значајан податак да су сви испитаници у Србији одговорили потврдно). Испитаници у Србији као највећи мотив за присуство библиотека у медијима истицали су развој читалачких навика, док француске колеге имају сасвим други разлог, а то је комуникација са ко-

3 Исто, 143.

4 Исто, 151.

5 Закон о култури, Закон о библиотечко-информационој делатности, Закон о старој и реткој библиотечкој трађи, Закон о обавезном примерку публикација; бројни подзаконски акти.

рисницима и повећање њиховог броја. И овде, али и у анализи одговора на нека друга питања, ауторка истиче разлику између *самојерцейције* библиотекара у Србији и Француској, која је негативнија код библиотекара у Србији него њихових/наших колега у Француској, који су самосвеснији, сигурнији у себе и своје вредности, у значај своје струке, а све захваљујући статусу културе уопште и институција у Француској, доследној културној политици коју држава спроводи. Незаобилазно питање било је, наравно, о познавању појма *веб 2.0*, где су библиотекари у Србији показали одређену несигурност са овим терминолошким одређењем. Одговори на ова и друга питања обрађени су у графиконима, док су у тексту дата појашњења, коментари и закључци ауторке.

Ово истраживање није донело велика изненађења: француске колеге много више користе друштвене мреже и друге платформе за комуникацију и пружање услуга корисницима и боље познају могућности веба 2.0; дошло се до потпуно опречних закључака да српски библиотекари сматрају да интернет негативно утиче на читалачке навике, док француске колеге не мисле тако нити коришћење интернета доводе у везу са читалачким навикама.

Ово је одлично полазиште за даља истраживања и размишљања о следећим потезима који морају много више приближити и најважније – имплементирати производе медијске револуције (која се, додуше, догодила још пре пар деценија, и још увек траје) у библиотеке у Србији. Библиотекарска струка мора да се *репозиционира*, прихвати нове информационе (и информатичке) изазове, да би библиотеке заслужиле да добију своје место у *грушћиву знања*. Даље кораке ауторка је изнела у поглављу „Прилог изградњи комуниколошког модела у библиотечно-информационој делатности Србије” и будући напредак струке поставила на темеље новог *комуниколошког* модела који функционише на принципу савремених медија, али и на искуству француских колега који сваку своју професионалну активност доживљавају као односе с јавношћу. „Овакав приступ библиотекарском позиву и остваривању мисије коју тај позив имплицира, подразумева комуникацију као темељ сваке библиотекарске активности. Медијски посредовано друштво у којем живимо и не пружа могућност за другачији приступ.”⁶ Ауторка даље истиче значај стратешког планирања културног развоја у државним оквирима, наглашава улогу оних који руководе институцијама, уз неопходне алтернативне начине финансирања; образовање и усавршавање кадрова мора да буде императив, а обезбеђивање адекватне инфраструктуре за дигитализацију, и унапређивање система узајамне каталогизације треба да буду право и обавеза свих у мрежи библиотека у Србији.

Следе „Закључак”, резимеи на српском, француском и енглеском језику, именски регистар и напослетку 144 јединица литературе и извора, који

су помогли ово значајно проучавање и показали ширину ауторкиних истраживања, поткрепљују њене тврдње и омогућују проверу података који се наводе у раду те упућују читаоце и будуће истраживаче на изворе допунских информација. Напомене се налазе у самом тексту, а од прилога рад садржи слике (18) и графиконе (13), који, нажалост, својим квалитетом нису испунили своју информативну улогу и „оживели“ сам текст, јер графички нису добро обрађени; слике су тамне, неке нису прилагођене формату књиге, па уколико постоји текст у оквиру фотографија, а постоји – јер су приказане странице сајтова и налога на друштвеним мрежама појединих библиотека и начини како су подаци на тим страницама организовани – немогуће га је прочитати нити проникнути у суштину, па се читалац може ослонити само на главни текст, а илустрација уместо да помогне, овде постаје сувишна; књига је штампана у црно-белој техници, па се елементи графикона који се односе на истраживање и одговоре које су дали српски и француски библиотекарски тешко разликују једни од других јер су готово исте нијансе сиве боје, а исти је случај и са легендама у оквиру графикона.

Прави је тренутак био за појављивање ове књиге ако се има у виду неслућена и тешка актуелна ситуација у вези са епидемијом ковида и измењеним режимом рада у библиотекама. Ова монографија, готово попут својеврсног, условно речено, приручника, представљајући и појашњавајући важне апликације веба 2.0, охрабрује на сталну и сврсисходну промену у функционисању библиотечких установа. Многе библиотеке, природно или их је новонастала ситуација принудила, прихватају концепт *хибридне* библиотеке, схватају нужност промена које морају да спроведу да би прошириле своје услуге и учврстиле своју функционалност и што је најважније – сачувале кориснике.

Спроведено истраживање пружа одговоре на то у каквом су положају библиотеке и библиотекарски у Србији у односу на колеге у богатијим и боље организованим државама и то не само у смислу примене савремених медија у свакодневном послу. Недвосмислена и доследна стратегија културног развоја, стабилно финансирање и јасна визија онога шта треба урадити да се премости овај дигитални јаз представљају још увек дуг пут који се у Србији тек треба прећи. Ова књига представља добар подстрек, прилично јасну смерницу шта треба радити да би се и домаћи библиотекарски, без разлике у смислу типа и величине библиотеке, придружили осталим колегама који су увелико у дигиталном свету и уживају све предности у променама које је интернет увео у традиционални начин комуницирања са корисницима.